SÄLLSKAPS POST
Nr 4. 1994

Sammankallande för SSPD, Stockholm med omnejd
Ingvar Larsson, Box 1133, 141 23 HUDDINGE - Tel 08/ 99 15 00, fax 08/ 99 36 21

I detta nummer av Sällskaps Post avslutas artikelserien om penningbrevens försändning med ett avsnitt belysande ASSURANS under första frimärkstiden.
På 1870-talet övertog ju postanvisningar och postförskott penningtransaktionerna, och i rek och ass sändes därefter mest handlingar, och annat av värde dock ej så ofta pengar.

En förändring ses i detta nummer av SP, 4 sidor är tillagda med SSPD-angelägenheter. Äntligen har ett forum öppnats där varje medlem på ett enkelt sätt kan få sin åsikt framförd.

Det är glädjande att så många vill hjälpa till med tidningen, och nu senast fick jag en uppställning från Kersti Larsson över *Registrerade brev*, samt *Rek till utlandet före 1875*. Från Erland Brand och Harry Salomon har kommit uppgifter om 1600-talets Recommenderas och Fredrik Ydell om Nota Bene. Tips och råd från Åke Torkelstam, Gunnar Joos, Per Ansner, Mats Gustafsson, Sören Eklöw, Per-Erik Nilsson..."Jag kan icke räkna Er alla"

IENECOPIA 94 i Jönköping är lyckligen avslutad och "De aderton" som deltog som utställare presenteras på mittuppslaget. Ett förnämligt resultat för SSPD:s del: 1:a, 2:a och 3:a i klasserna Traditionell filateli och Posthistoria.

Årsmötet avslutades däremot inte lika lyckligt. Turbulensen får väl vår egotrippade ordförande ta ansvaret för. Dels det otäcka påhoppet på Arne Olsson, som avgick i protest mot ordförandens oskickliga behandling av valnämndens förslag. Även Lennart Ivarsson kom ju i kläm. Dels den omständigheten att årsmötesförhandlingarna avslutades för tidigt.

Erland Brand, vår störste kännare av förfilateli, kronopost och vår äldsta posthistoria, blev förärad titeln HEDERSMEDLEM. Vi återkommer i ett senare nummer med en intervju med Erland, som är en av grundarna av SSPD.

Kihlströms, Frimärkshuset och Nova tackas för att Ni ställde upp på ett översvallande sätt på våra tre vårmöten. I höst arrangeras två möten plus Den posthistoriska Dagen. Säsongen börjar lida mot sitt slut, men ännu återstår några trevliga auktioner till exempel. Vi kan ändå glatt konstatera att "Våren är kommen hopp tra-la-la-la".

Eder Ingvar L.

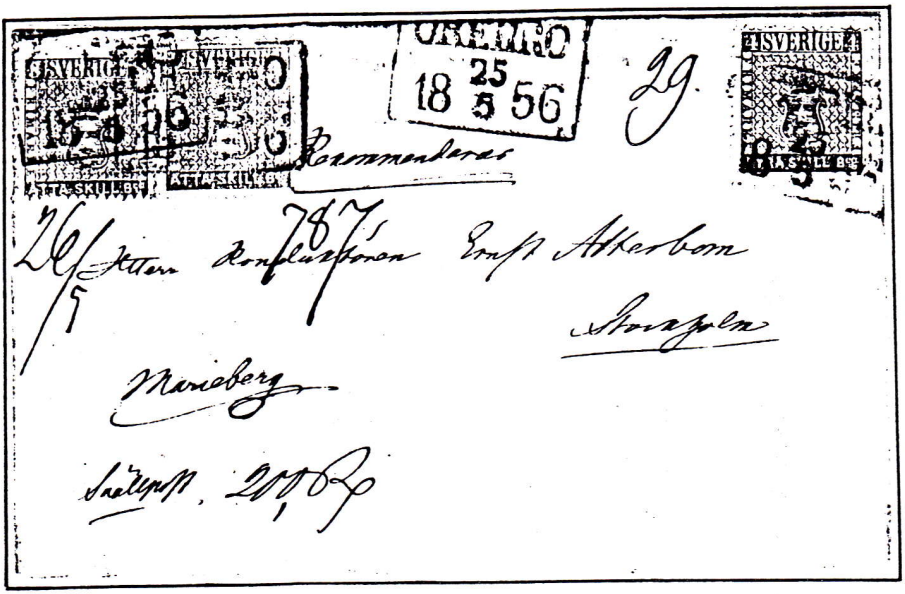

"Penningebref" under skilling och vapenperioden.

De öppet rekommenderade penningbreven känns igen på det utskrivna beloppet i nedre vänstra hörnet. 1823 bestämdes avgiften för penningbrev till 12 skill. för inlämnaren och 4 skill. som lösen för adressaten. Från 1851 till 1858 betalades hela avgiften 16 skill. av inlämnaren.

För ankommet öppet rek betalades ej vidare lösen, men 2 skill. för "advis-lappen".

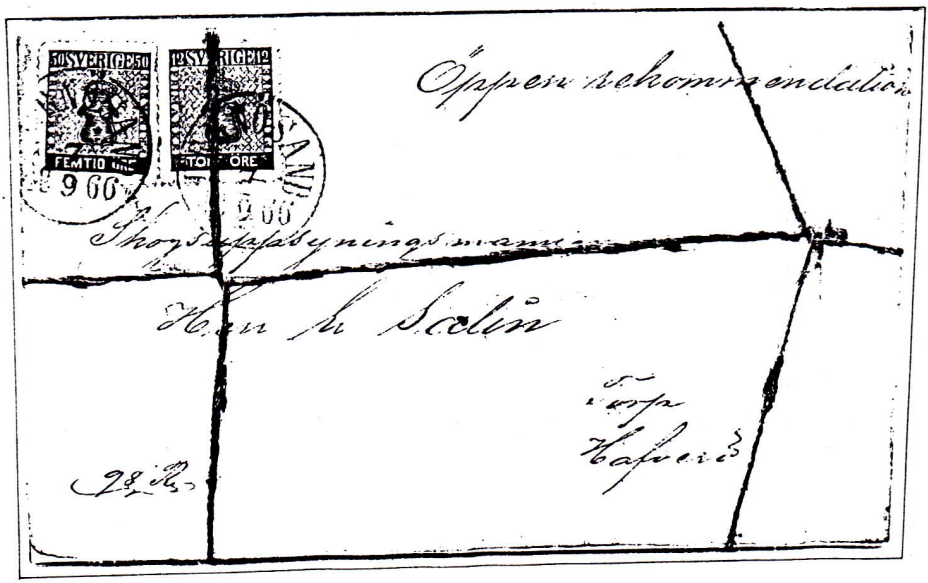

Brev 1, sänt från Örebro till Stockholm 25 maj 1856, bär portot 20 skilling (4 för brevporto + 16 för öppen rekommendation). Därutöver tillkom 1 skill. för varje 100- tals riksdalers värde som inneslöts i brevet. Denna extra avgift (i detta fall 2 skill.) betalades kontant till postmästaren, och visades ej med frimärken på brevet.
Kända på inrikes brev från skillingperioden, är förutom 20 skill. för första viktsatsen 24 skill. för 2:dra viktsatsen , och 28 skill. för 3:dje viktsatsen.
Från 1.7 1858 sänktes avgiften för öppna rek till 50 öre. Tilläggsavgift 2 öre för varje 100 rdrs värde. **Brev 2** visar denna portosats 50 + 12 öre. 1.1 1871 skulle även värdet av tilläggsavgiften visas med frimärken på brevets framsida
Från vapenperioden är följande porton kända: i ören 62, 74, 86, 98 = 1- 4 viktsatsen, 70, 80, 86, 106, 110, 116, 134, 146, 168, 190 och 514 öre beroende på assbeloppets storlek.

Penningebrev till utlandet.

Till Norge gällde vanligt inrikes brevporto, och taxerades som penningbrev sända inom Sverige. Efter 1867 på samma sätt även till Finland och Ryssland.
Till Danmark fick brev sändas antingen ofrankerade, eller franko gränsen mot 9 öre för varje vikt av 15 "grammer". Plus ass- och tilläggsavgifter som för inrikes svenska brev.
Penningbrev till Tyskland-Österrike-Ungern, som vanligast gick över Danmark, frankerades till svenska gränsen med 14 öre för varje vikt av 15 gram. Assavgifter som för inrikes brev.
Brev 3 är ett penningbrev till Norge som innehållit 162 rdr, frankerat "ända fram" med 98 öres porto, andra viktklassen 2 x 24 öre samt avgift för öppet rek 50 öre.
Under 1865 sändes endast c:a 3000 penningbrev till utlandet, d.v.s.till Norge, Danmark och Tyskland.
Från 1879 kunde assurerade brev sändas till många andra länder, dock ej USA.

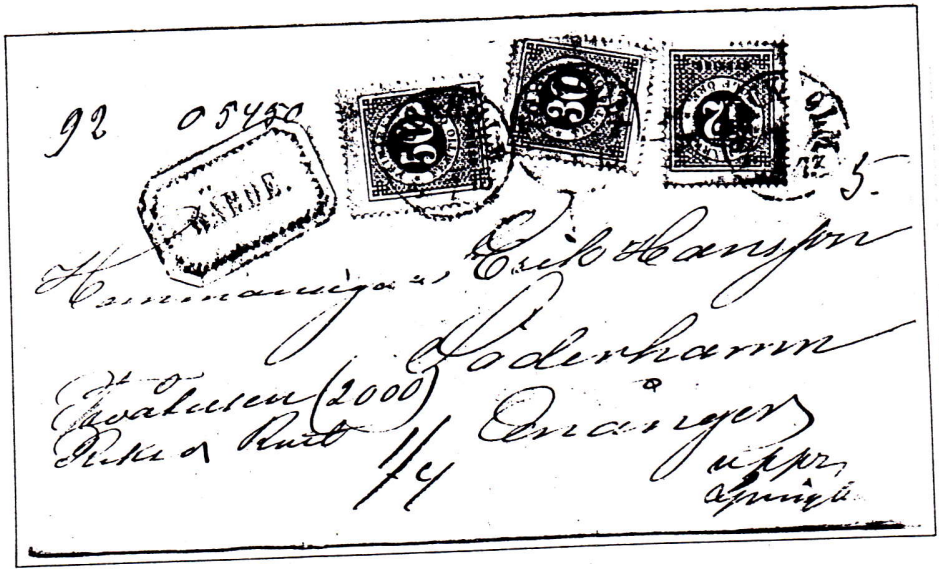

Assurans med uppräkning.

I kunglig förordning den 12.11 1872 hette det att "Den som avlämnar brev innehållande penningar, kan genom att därpå *taga assurans*, försäkra sig om ersättning av postmedlen för den händelse brevet ej skulle komma adressaten tillhanda".

Från den 1.1 1873 bestämdes att "bref med angifvet värde" ej längre skulle "Öppet rekommenderas", utan den nya benämningen "assureras" skulle användas.

På brevets omslag skulle det inneslutna värdet angivas med både bokstäver och siffror. Misstänkte tjänsteman att ett brev var för högt assurerat, skulle brevet i inlämnarens närvaro öppnas för kontroll.

Som vid tidigare öppen rekommendation, kunde inlämnaren bifoga en förteckning av det assurerade brevets innehåll. Ett kvitto fästes vid förteckningen med lacksigill, och posttjänsten kallades från 1.1 1873 UPPRÄKNING, avgiften 10 öre per försändelse redovisades med frimärken på brevet. För att visa adresspostanstalten att uppräkning var verkställd skrevs på kuvertets framsida "Uppr" eller "Coll" och tjänstemannens signatur.

Hittills kändaportosatser för ass med uppräkning under perioden 1873-1877 är i ören: 72, 76, 84, 90, 92, 102, 142, 156 och 844. 72 öre i 4 kända, de övriga i 1 eller 2 kända ex.

För VIDIMATION av bifogade avskrifter från det assurerade brevets innehåll var avgiften 25 öreper ark.

STÄMPLAR. Både ass ock rek skulle från 1.1 1873 förses på avgångspostanstalten förutom datumstämpel, med stämpeln "VÄRDE" i åttkantig ram. Denna stämpel fanns i två olika typer, med texten i antikvastil och grotesk stil.

Från 1.1 1871 var avgiften 50 öre för assbelopp upp till 1000 rdr, därefter 2 öre per 100 rdr. Från detta datum erlades *hela* asstillägget med frimärken på kuvertet.

Vårmöte hos NOVA Frimärken de 15 mars 1994.

Följande 28 var närvarande: Sören Andersson,Gustaf Ankarcrona, Leif Bergman, Sören Eklöw, Rune Gustafsson gäst, Erik Hamberg var närv. även 15/2, Birger o. Brita Hasselroth, Göran o. Stefan Heijtz, Nils Holmberg gäst, Olof Höglund, Gunnar Joos, Christer Karlsson gäst, Ingvar Larsson, Gunnar Lithén, Per-Erik Nilsson, Tofte Norén gäst, Anders Pleijel, Mogens Ribolt, Harry Salomon, Sven Sandstedt, Dag Svinhufvud gäst, Sven-Åke Tirén gäst, Åke Torkelstam, Sven Ydell gäst och Stig Österberg ordf i Islandssamlarna.

Vi fick veta att namnet NOVA (ny stjärna) kom till mer av en tillfällighet. Lätt att säga och komma ihåg och gör sig bra internationellt. Företaget startade 1980 och var först med komplett datorbehandling för katalog, budgivning, resultat och fakturering.
NOVA håller 5 auktioner årligen, 1 vykort, 2 stämplar och 2 för övrigt material.

Göran höll ett trevligt föredrag om sin samling "Wermdö skeppslag under 200 år". Av de äldre breven visades ett kronobrev från 1837 som gått med rodd- och segelbåt från Wermdö kyrkplats in till Stockholm. Vidare ett brev med lokalporto 3 öre, som 1845 sänts med mjölkskjutsen Saltarö-Stockholm, se nedan. Svåra stämplar på brev 1870, ÅBXP nr 1 Gustavsberg-Stockholm, och ÅBXP nr 17 via Strömma kanal till Sandhamn. Bland alla stämplar på frimärken kan nämnas Waxholm på 4-skilling och Stafsnäs på medaljong, som var öppen endast 2 månader1913.

Stefan berättade därefter om sina vedermödor som postmästare vid syd-polen, och visade delar ur sin samling "Svenska Sydpolarexpeditionen 1901-1903" under ledning av Otto Nordenskjöld. Stefan är författare till specialkatalogen "The Falkland Islands and dependencies" inklusive posthistoria och stämplar 1800-1990. 2 ex lottades ut bland de närvarande innan dörrarna slogs upp för ett dignande långbord med mat o dryck.

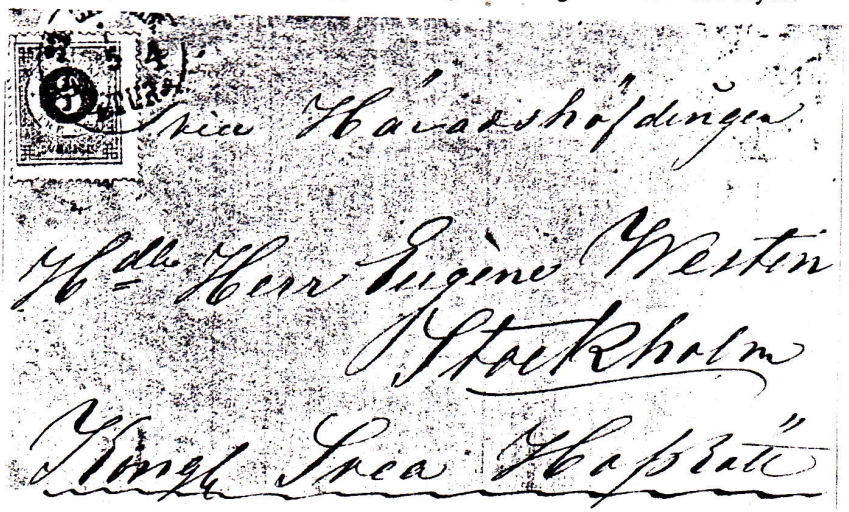

Brev med lokalporto 3 öre, skrivet i Saltarö 30/4 1875. Av innehållet framgår att "Isen fortfarande ligger", varför brevet medföljt mjölkskjutsen in till Stockholm, där det överlämnats till Posten.

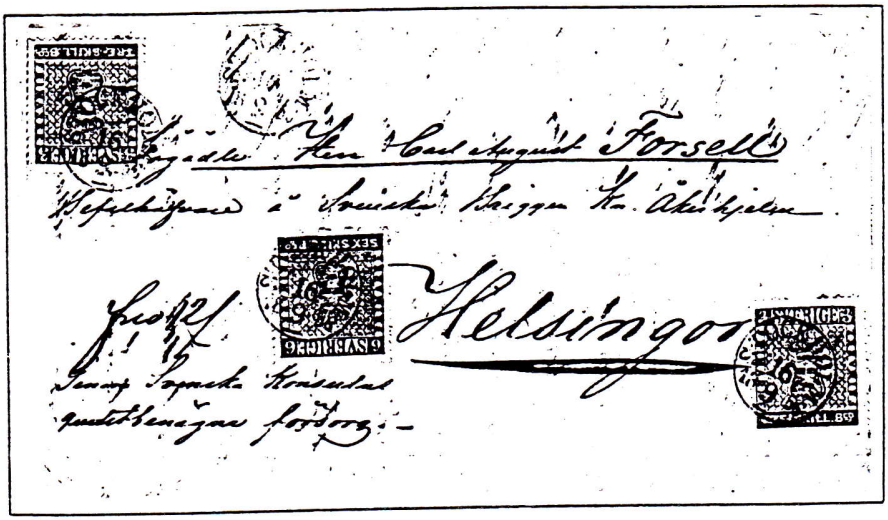

Kersti Larsson erövrade Silverryttaren med sin guldsamling "Sverige 1855-1879". Här ses det enda kända brevet till Danmark med 6 + 2x3 skilling, 16/9 1856.

IENEKOPIA 94, där 18 medlemmar i SSPD deltog som utställare.

Då utförligt referat kommer i SFT, visas endast de deltagande medlemmarnas resultat. De 107 exponaten fördelade sig på följande sätt: Inbjuden klass 4 ; Karl-Erik Stenberg deltog här, Nordisk mästarklass 3, Traditionell filateli 18, Posthistoria 21, Helsaker 3, Luftpost 4, Motiv 17, Ungdom 22, Litteratur 4, Modern filateli 8 och nålklass 3.

Sören Andersson 85p Guld + Hpr 1, Sverige 1873-1940. Utrikes paketpost.
Gustaf Ankarcrona 72p Vermeil, Jämtlands läns posthistoria under 100 år.
Lars Ahrberg 82p Stor Vermeil + Hpr 2 för samlingen Assurans.
Sören Eklöw 67p Silver, Postkontrollen mellan Norge-Sverige 1940-45.
Arne Forssén 81p Stor Vermeil, Danmark 1851-1853 års utgåvor.
Gert Fredriksson 73p Stor Silver, Post och stämplar till och fr Kalmar läns fastland.
Mats Gustafsson 81p Stor Vermeil, Tjänsteförsändelser 1874-1920.
Gunnar Joos 75p Vermeil, China Revenue Stamps.
Anker Jönsson 71p Stor Silver, Postcensur mellan Sverige-Danmark 1940-45.
Kersti Larsson 85p Guld + SILVERRYTTAREN, Sverige 1855-1879.
Bo Millhagen 68p Silver, Sverige 12 öre vapen 1858-1872.
Henry Nilsson 72p Stor Silver, Estland 1918-1944.
Per-Erik Nilsson 80p Stor Vermeil, Västerbottenspost.
Mogens Ribolt 81p Stor Vermeil, Till när och fjärran. Ställde även ut i mästarkl.
Ulf Sahlberg 73p Stor Silver, Luftposttillägg på brev t utom-Europa 1929-49.
Bo Erik Stawenow 74p Stor Silver, Vapenmärken 1858-1872.
Fredrik Ydell 78p Vm + Hpr 3, Svensk posthistoria 1582-1872

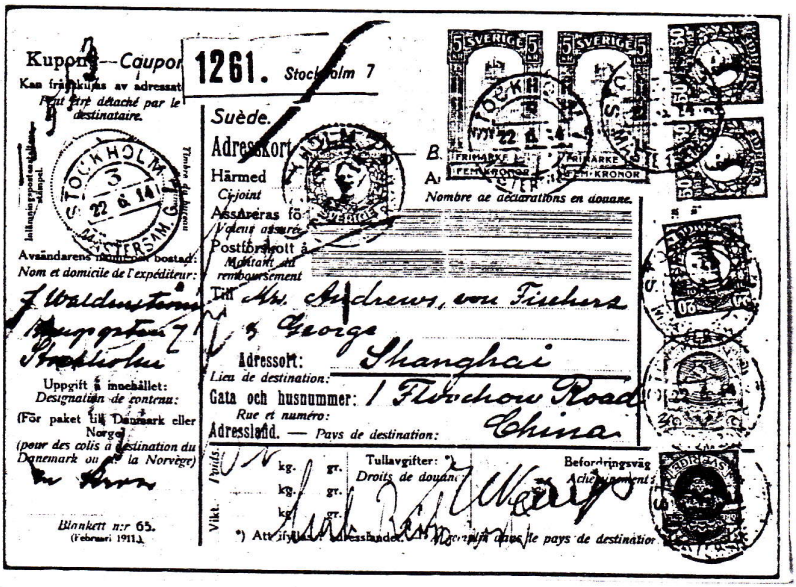

Sören Andersson belönades med Guld +Hpr och var en hårsmån från Silverrytta-ren Här ovan ses ett adresskort till China. Ett av samlingens många svåra objekt.

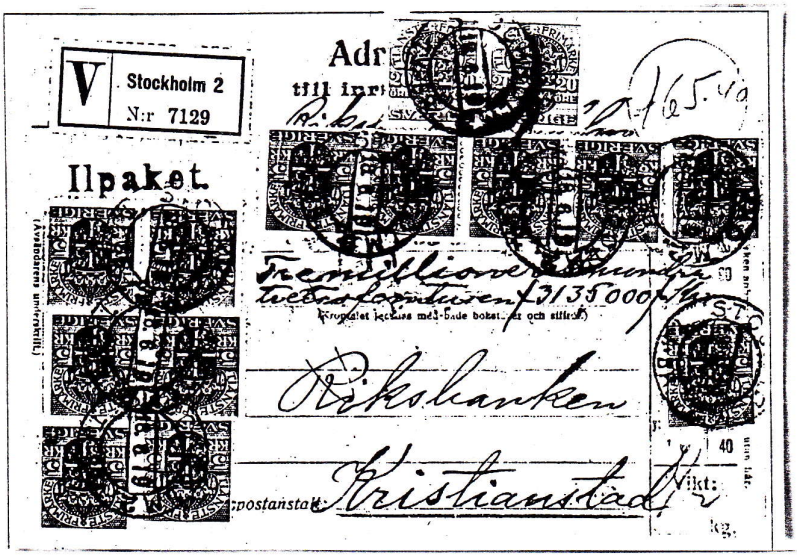

Lars Ahrberg kom 3:a med 82p och fick stor Vermeil +Hpr för sin samling ASSURANS. Detta tjänstepaket har assurerats för tre millioner 135.000, och portot uppgick till 165:40

En mästare ställer ut.

Under våren har inte mindre än 4 inbjudningar kommit i brevlådan. De gällde Jan Billgrens Oscar-Medaljong utställning "I Mästarklass" på Postmuseum den 25/3-30/4 1994.

Samlingen innehåller många ovanliga objekt.

Några man särskilt uppmärksammar är *brev* till Afrika 1885 med 56 öres porto och *rek* till Australien 1892 med 1 krona. *Postanvisning* till England som stannat på utvälingspostanstalten i Malmö 1886 med porto 3x50 öre. Bl. 14 *Abonnemangspostanvisning* för fransk tidning 1888 med 4x24 öre. *Adressbrev* till paket 1891 med nummerskylt Köping, torde vara ett av de ovanligaste breven i samlingen.

Svåra expressporton som 28, 38, 48 öre visas och samlingens kanske största ovanlighet "Postexpress" på en telegrampostanvisning. Vidare finns raritetsbetonade objekt som *mottagningsbevis, löpsedel, identitetskort* (sic), *12 öres* postförskott, *bokrekvisition* till Finland, *privat-tillverkat* adresskort m.fl., m.fl.

Men, men, exempel saknas...

Först visas utställningssamlingen i "orubbat skick", därefter 2 hela rum med dubletter och andra objekt som inte fått plats i samlingen, men uppsatta efter samma mönster. Tyvärr försvinner mycket av det goda i denna oerhörda mängd objekt, 520 st.

Borde man inte beakta att det är ett museums väggar man tar i anspråk då det i avdelningen för vanliga brev "brassas på" med 101 brev, brevkort och trycksaker, mest av enkelt slag. I detta flöde saknas de svåra försändelserna t.ex. 12 öres porto till Danmark under den första korta perioden 1/1-31/3 1885 och brevkort 15 öre grön till UPU:s 3:e grupp. Vidare visas 41 postanvisningar, varav 15 exemplar är av samma blankett nr 11.

Med förundran räknar vi in 73 postförskott utan att finna något av de svårare t.ex. Postförskottsanvisning Bl. nr 85/ 1894, Inlämningsbevis Bl. 137/1894, Avisering Bl. 169 varken från 1885 eller 1906. Ej heller det reversal som fanns för utrikes postförskottsförsändelser mellan 1892-1920, bl. nr. 35, eller den stora röda utrikesetiketten Remboursement.

Om nu denna samling vill framstå som både fullständig och vägledande, undrar vi försiktigtvis varför exempel utelämnats som beskriver Lantbrevbäring, Ångbåtspost, Örlogspost, Pkxp, Postsparbanken, Lösväskor, Post-pass, Skyddsperforering, Besvaring, och stämplar som Frimärkt af afsändaren, Ur breflåda, Inconnu, Non Reclamé, Paquebot, Omkartering, Rull-, Sigill-, Kork-, Från-, Via- och 1800-talets Retour.

Billgren tycks koncentrera sig på portosatserna och låter det posthistoriska stå tillbaka. Förvånande är också att museiledningen inte krävt svensk bearbetning av ett så omfattande material. Nu är all text på engelska som blir rätt tröttsam i längden. I "dublettavdelningen" finns dock föredömligt nog *försättsblad* på svenska, ett för varje posttjänst.

Det är svårt att hålla leendet tillbaka när man kommer till montern där de 4 små guldmedaljerna visas, och förstummad står man inför två hela ramar med diplom, som utställaren mottagit genom åren. Kan det verkligen vara något att visa en museibesökare? Detta tycks mer vara en uppvisning i konsten att göra PR för sin egen person.

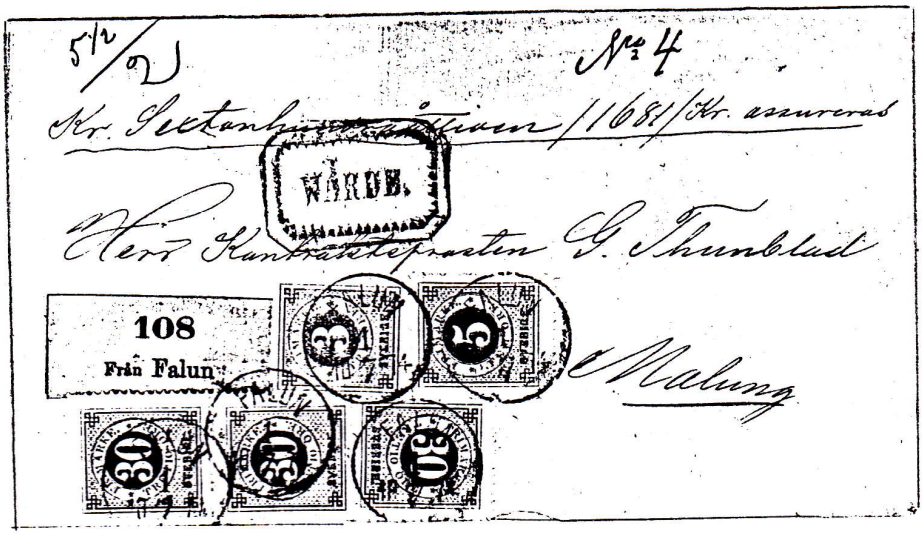

Nummeretiketter.

Frågan om märkning och numrering av värdeförsändelser diskuterades flitigt i början av 1870-talet. I cirkulär den 22 juni 1874 beskrevs hur en gummibestruken nummerlapp med postanstaltens namn i svart tryck skulle fästas på försändelsen. Röda för ass, gula för postförskott och vita för paket. Nummerlappen var delbar och samma nummer fästes på en särskilt tryckt kvittoblankett. Meningen var tydligen att systemet skulle tas i bruk den 1.7 1874, men då kvittenserna inte kom fram i tid till alla postanstalter i landet, hejdades det stort upplagda numreringssystemet. Det kom till användning långt senare.

Det hittills enda kända exemplaret av den röda ass-etiketten på brev, ses här ovan stämplat just 1.7 1874. Brevet bär portot 98 öre som beräknas sålunda:

Dubbelt porto 24 öre, uppräkning 10 öre, assavgift 50 öre för de första 1000 kronorna och 7x2 öre för följande 681 kr.

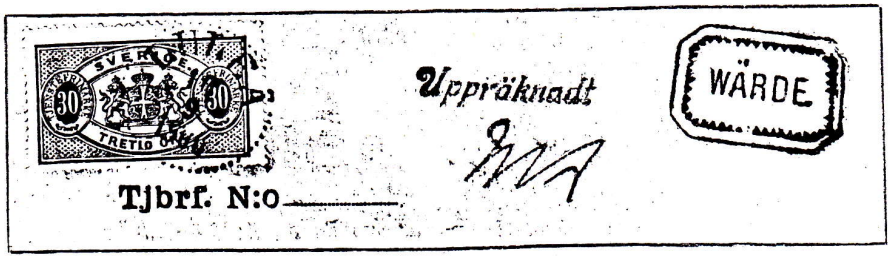

Stämpeln "Uppräknadt" användes av ett fåtal postanstalter kring sekelskiftet.
Stämpeln "Värde" slagen i Luleå med den svårare groteska stilen.

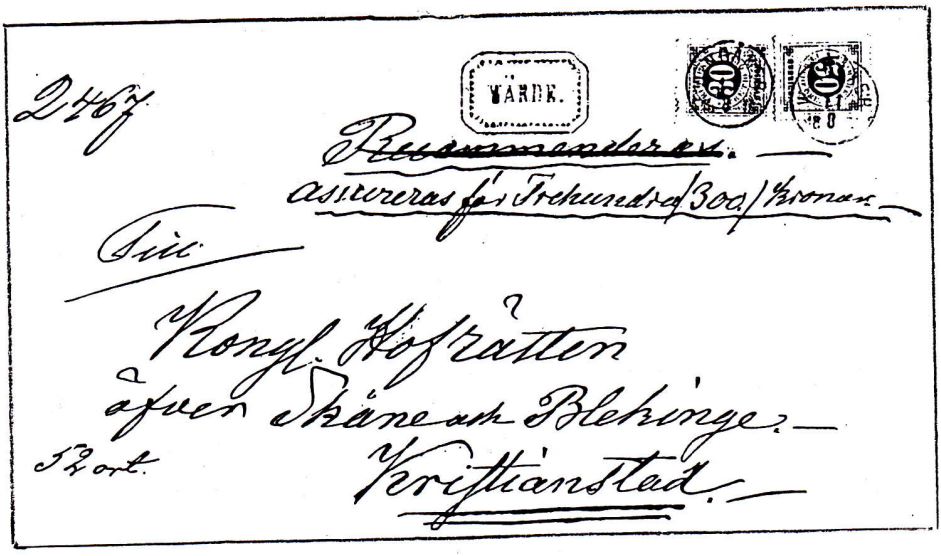

Assurerat småpaket

Denna försändelse, sänd från Wingåker den 11/8 1876 är intressant på flera sätt. Från början var säkerligen avsikten den att brevet skulle rekommenderas. Rekbrev fick väga upp till 1 skålpund eller 51 ort. Portot var då 36 öre + rekavgift 18 öre, totalt 54 öre. Detta brev vägde dock 52 ort varför det klassades som småpaket med porto 30 öre. Paket fick ej rekommenderas, endast assureras, därför är ordet rekommenderas ändrat till assureras, lägsta avgift 50 öre, totalt 80 öre. Småpaket krävde ej särskilt adressbrev. Enligt Sören Andesson är detta den enda kända försändelsen som visar assurerat småpaket under perioden 1873-1877.

"Bref med angifvet värde" som växlades mellan orter med postkontor, kunde assureras till obegränsat belopp. Vissa begränsningar dock för de mindre poststationerna. Utöver assuransavgiften kunde år 1873 erläggas a) för *uppräkning* av ett brevs penninginnehåll 10 öre. Obs, uppräkning kunde begäras av både inlämnare och mottagare, mot samma avgift 10 öre; b) för *vidimation* av åtföljande handlingar 25 öre per ark; c) för *mottagningsbevis* 12 öre; d) för *expressbefordran* 18 öre; e) för *registrering* av ankommet ass eller rek i särskild postbok 3 öre per försändelse. Betalades oftast en gång i kvartalet. f) för *löpsedels utfärdande* (reklamation) avgift som för ett vanligt frankerat brev av första viktklassen, även till utlandet; g) för *begäran om adressförändring eller återtagande*, avgift motsvarande ett enkelt rekbrevs porto, även till utlandet.
Brev som innehöll "kontanta penningmedel, obligationer eller andra värdepapper", hade skiftande benämningar genom åren, från början 1750-1850 *Öppna rekommenderade* brev, 1850-1870 *Penningebrev*, 1870-1900 *Brev med angivet värde* och efter 1900 till idag *assurerade* brev.

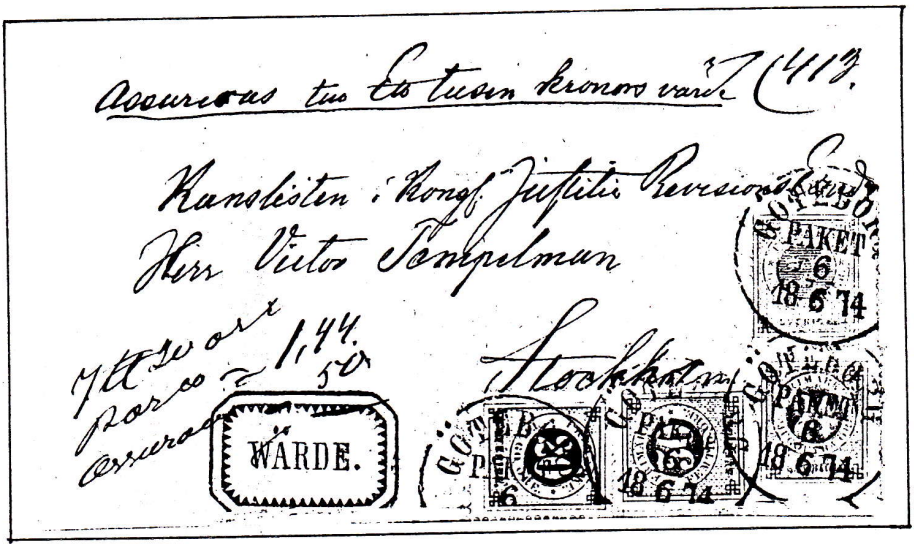

Adressbrev för assurerat paket sänt från Göteborg till Stockholm den 6.6 1874.
Portoberäkning: Paketporto för 7:de zonen 50-75 mil, 4 skålpund á 36 öre = 144 öre.
Assuransavgift för belopp upp till 1.000 kronor 50 öre = 194 öre.

Besvaring av värdepost

1868. Om öppen rekförsändelse medföljde posten skulle bifogas en "duplettkarta", som måste återsändas med vändande post som kvitto på att värdeposten kommit fram. Dessa mörkbruna reversal ses ibland stämplade Gamleby 1869-70. Storlek 11x18 cm.

1872 ändrades färgen till grön, blanketten fick n:r 75 och storleken minskades till 13x16 cm.

1.1 1887 kallas dessa reversal, besvaringskort. Olikheten från 1868 och 1872, bestod däri att korten endast skulle användas om med posten följde assurerat brev med högre angivet värde än 500 kronor. Ett sådant kort ses till höger.

Korten var numrerade 1-100 och tryckta på grön brevkortskartong 9x14 cm. Besvaringen behövde därför ej som tidigare, återsändas innesluten i kuvert. Detta slag av besvaring avskaffades 1900, då benämningen "besvaring" istället blev en anmärkningshandling för paket.

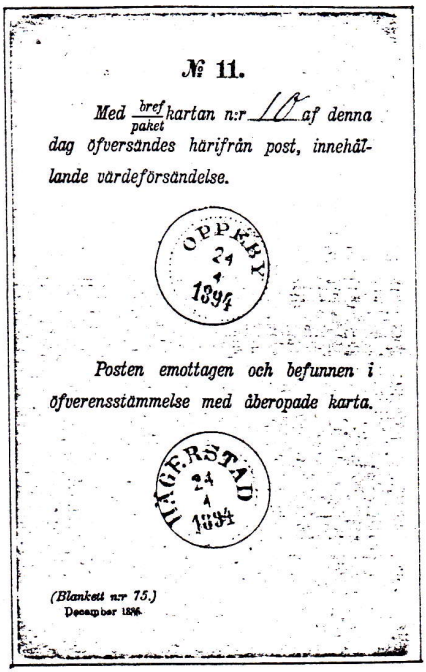
№ 11.

Med bref/paket kartan n:r 10 af denna dag öfversändes härifrån post, innehållande värdeförsändelse.

OPPEBY 24 4 1894

Posten emottagen och befunnen i öfverensstämmelse med åberopade karta.

HAGERSTAD 24 4 1894

(Blankett n:r 75.)
December 1896.

Värdepaket
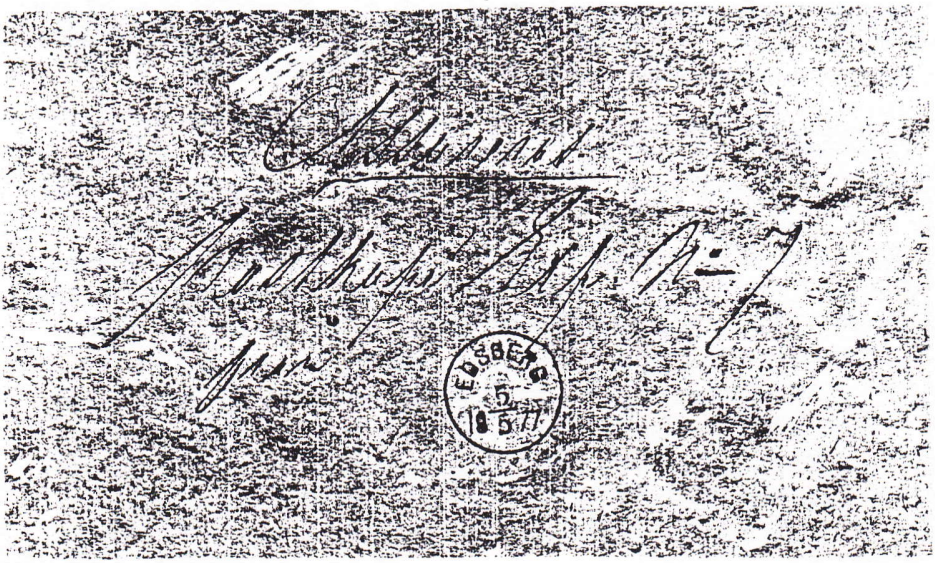
kunde innehålla assurerade eller rekommenderade försändelser som sändes i postsäcken mellan två eller flera postanstalter. Ovan ses den tidigare typen i grått kraftpapper som användes under mitten av 1860-talet. De flesta tycks ha gått tur och retur ett flertal gånger. Nedan ett liknande kartslut för assurerade försändelser, avsänt från Edsberg, Örebro län, till "Norska Posten" PKXP No 7. Även detta dubbelanvänt med 2 sigill på baksidan. Dessa bruna kuvert i flera storlekar användes åren 1876-1877.